De tijd van koning Willem III

Arbeiders - uitvindingen

Mijnwerkers in een steenkoolmijn

Er staat een grote doos in de kamer. Vader pakt er een paar oude mappen uit. 'Kijk, jongens, mijn postzegelalbum Nederland! Stond die ook op zolder, vrouw?' Jos heeft al een andere map in zijn handen. 'Hier, papa, allemaal buitenlandse zegels.' 'Jos, voorzichtig, hoor!', waarschuwt vader. 'Het is net als vroeger', plaagt moeder, 'toen moest ik altijd mijn handen wassen, wanneer ik je vaders albums wilde inkijken.' Mirthe verdiept zich ondertussen in het Nederlandse album. Wat een leuke series met dieren en monumenten ziet ze. Op de eerste bladzij ziet ze koning Willem III. Is dat de oudste Nederlandse postzegel, die er bestaat?

Het leven van de arbeiders

Lage lonen

Aan het eind van de negentiende eeuw verhuisden veel mensen van het platteland naar de steden. In de havens van Rotterdam en Amsterdam kwam steeds meer werk. In Twente en Noord-Brabant trok de textielindustrie nieuwe arbeiders aan. Omdat stoommachines veel steenkool gebruikten, werden in Zuid-Limburg mijnen gebouwd.

Mijnwerkers met hun houwelen in een steenkoolmijn

Stadsleven in de negentiende eeuw

Een spinkamer van een textielfabriek

Kinderarbeid in een textielfabriek

De arbeiders maakten lange werkdagen voor een karig loon. De huur van de kleine woningen was hoog. Voedsel en kleding waren duur. Om hun armoede en moeilijkheden te vergeten, gebruikten veel arbeiders sterke drank.

Kinderarbeid

Vaak verdienden de ouders te weinig om rond te komen. Daarom lieten ze hun jonge kinderen al meehelpen in de fabrieken. Werkdagen van twaalf uur waren normaal. Naar school gaan en spelen was er voor deze kinderen niet bij.

Kinderwetje

In 1874 werd het Kinderwetje van minister Van Houten door het parlement aangenomen. Deze wet verbood fabrieksarbeid door kinderen onder de twaalf jaar. Goede controle ontbrak echter, zodat kinderarbeid nog veel voorkwam. In 1901 werd de Leerplichtwet ingevoerd. Toen moesten kinderen van zes tot twaalf jaar verplicht naar school. Hierdoor verdween kinderarbeid in fabrieken.

Vrouwen aan het werk in een textielfabriek

Arbeiders verenigen zich

Vakbonden

Arbeiders met hetzelfde beroep gingen zich verenigen. Zij vormden vakbonden. Met elkaar probeerden zij de arbeidsomstandigheden te verbeteren. Rooms-katholieke en protestantse vakbonden wilden dat doen door overleg. Socialistische vakbonden waren strijdlustiger. Door acties en stakingen wilden ze hun zin krijgen. Werkloze arbeiders kregen van hun vakbond een financiële ondersteuning.

Domela Nieuwenhuis (1846-1919)

Domela Nieuwenhuis, een vroegere predikant, richtte in 1881 de eerste socialistische partij op. Duizenden arbeiders volgden deze prediker van de revolutie.

Sociale wetten

Woningwet: Een op de vier huizen was rond 1900 een eenkamerwoning. Gemeenten mochten voortaan eisen stellen aan het bouwen van huizen. Ze mochten ook krotwoningen onbewoonbaar verklaren.

Ongevallenwet: Wanneer arbeiders een ernstig ongeval overkwam, kregen zij voortaan een uitkering van 70% van hun loon.

Veiligheidswet: Machines mochten geen gevaar opleveren voor de arbeiders.

Door opstand en verzet zou er voor hen een betere tijd aanbreken. Domela Nieuwenhuis wilde steeds minder van het gezag weten. Daarom werd door de socialist Troelstra de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) opgericht. Wanneer veel arbeiders op deze partij stemden, zouden verbeteringen op een vreedzame wijze plaatsvinden.

De eerste telefoon

Philips Museum in Eindhoven

Allerlei uitvindingen

Eerste postzegel van Nederland

Telefoon-toestel

Post, telegraaf en telefoon

Wanneer je een brief wilde versturen, gaf je die af op het postkantoor. In 1852 kwamen er postzegels en konden brieven voortaan in brievenbussen gestopt worden. Op de eerste postzegels stond een afbeelding van koning Willem III.

Dringende berichten kon je verzenden met een telegram. Op het post- en telegraafkantoor gebruikten ze daarvoor de telegraaf. Daarmee kon je morsecodes doorseinen.

Telegraaf

In 1876 vond A.G. Bell de telefoon uit. In 1881 kreeg Amsterdam de eerste telefooncentrale. Er waren 49 aansluitingen. Een beller werd door een telefoniste doorverbonden naar het gewenste nummer.

Elektriciteit

De familie Philips zag brood in de Amerikaanse uitvinding van de gloeilamp. In 1891 openden zij hun gloeilampenfabriek in Eindhoven. Vooral bedrijven waren blij met deze veilige uitvinding. Ook steeds meer woningen kregen een elektriciteitsaansluiting, waardoor gasverlichting en petroleumlampen langzamerhand verdwenen.

Gloeilamp

Waterleiding

Sinds 1853 legde men in Amsterdam drinkwaterleidingen aan. Dat was een hele verbetering. Daardoor kwam er ook een einde aan de steeds terugkerende cholera-epidemieën.

Watertoren in Rotterdam uit 1871

Nieuwe Waterweg bij Hoek van Holland

Langzamerhand werd een leidingnetwerk in heel ons land aangelegd en verrezen overal watertorens.

Waterwegen

Onder leiding van Pieter Caland groeven arbeiders de Nieuwe Waterweg van de Noordzee naar Rotterdam. Vanaf 1872 konden grote zeeschepen voortaan midden in de stad aanmeren.
Ook Amsterdam kreeg een kanaal naar de Noordzee. In 1876 opende koning Willem III het Noordzeekanaal.

Draisine, de eerste loopfiets

Ook deze waterweg werd met behulp van schop en kruiwagen gegraven.

Fietsen

De eerste fietsen waren loopfietsen. De uitvinding in 1868 van de fiets met een ketting naar het achterwiel was al een hele verbetering. Toen rubberbanden vervangen werden door luchtbanden, schaften steeds meer mensen een fiets aan.

ANWB

In 1883 werd door een aantal sportieve fietsers de Algemene Nederlandse Wielrijdersbond (ANWB) opgericht. Ze noemden hun clubblad *De Kampioen*. De bond bestaat nog steeds.

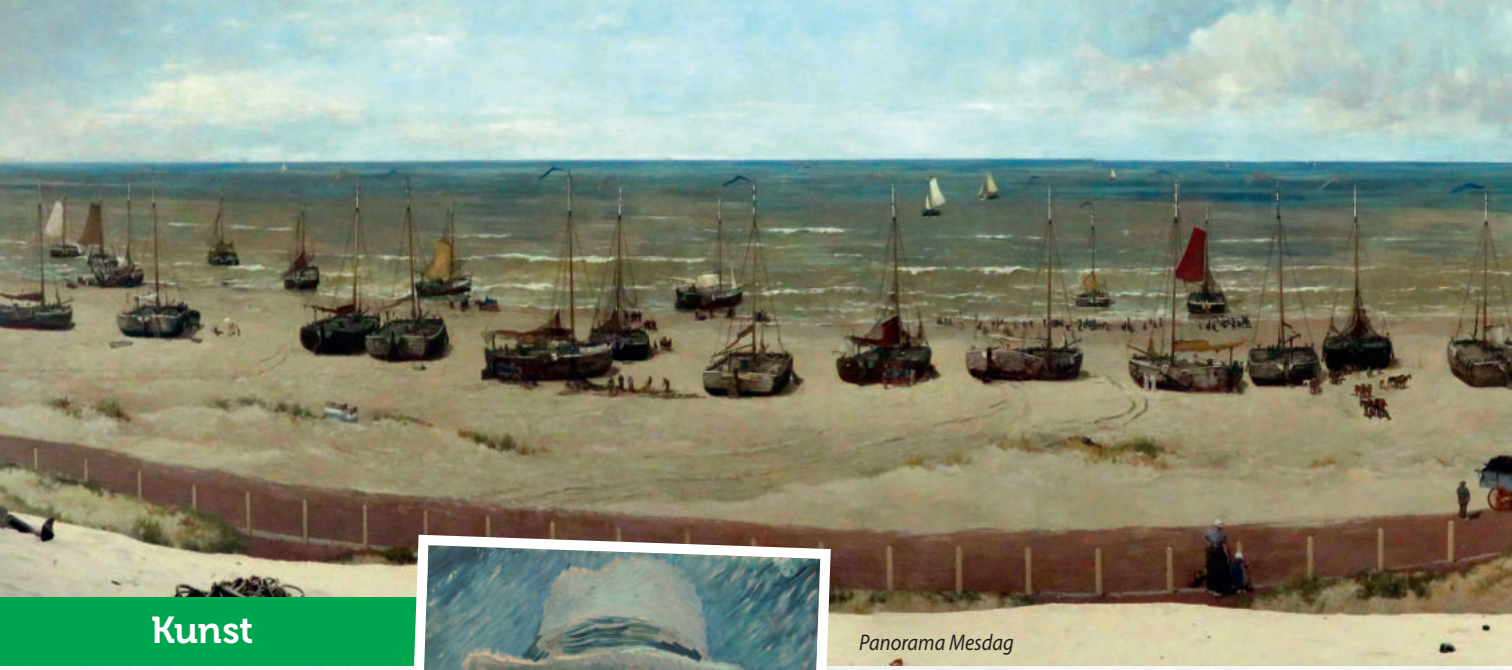

Panorama Mesdag

Kunst

Vincent van Gogh

Vincent van Gogh (1853-1890)

De schilderijen van Vincent van Gogh zijn wereldberoemd. Tijdens zijn leven was daar niets van te merken. Vincent tekende en schilderde het armoedige leven van boeren en arbeiders, zoals bijvoorbeeld op het schilderij 'De aardappeleters'. Niemand wilde zijn schilderijen kopen. Hij stierf in Frankrijk als een arm man.

De Haagse School

De schilders van de Haagse School, zoals Jozef Israëls en de gebroeders Maris, schilderden vooral natuurgetrouwe Hollandse landschappen en zeegezichten. Mesdag ontwierp een beroemd geworden panorama van de vissersplaats Scheveningen.

Het Rijksmuseum

Veel Europese landen hadden aan het eind van de negentiende eeuw een nationaal museum. De schilderijen- en andere kunstcollecties van onze stadhouders en koningen kregen in de hoofdstad Amsterdam een plaats in het Rijksmuseum.
Het door Pierre Cuypers ontworpen nationaal museum werd in 1885 geopend. 'De Nachtwacht' van Rembrandt vormt het middelpunt.

Een hal in het Rijksmuseum

Beurs van Berlage

Architect H.P. Berlage ontwierp een nieuw beursgebouw voor Amsterdam. In 1903 werd de Beurs van Berlage geopend.

Het Rijksmuseum

Koning Willem III sterft

Koning Willem III had geen gemakkelijk karakter. Voor de ministers was dat wel eens moeilijk. Het volk zag de goede kanten van de koning bij de dijkdoorbraken in 1855 en 1861. Willem III stapte bij de getroffenen de armoedige huizen binnen om hen moed in te spreken. Ook schonk hij een groot bedrag voor hulp aan de slachtoffers. Hij overleed in 1890.

Gouden tientje met koning Willem III

De eerste fotocamera

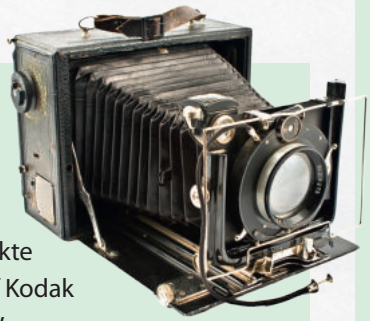

Aan het eind van de negentiende eeuw maakte het Amerikaanse bedrijf Kodak de eerste fotocamera. Wanneer er honderd foto's genomen waren, stuurde de fotograaf zijn camera met rolfilm naar de fabriek. Tegen betaling kreeg je op papier afgedrukte foto's terug.